

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2789-6919/08/81-86>

Rauf Mərdan oğlu Rzayev
ADA Universiteti
Magistrant
rrzayev2020@ada.edu.az

AZƏRBAYCANDA ƏLVERİŞLİ İNVESTİSİYA VƏ BİZNES MÜHİTİNİN FORMALAŞDIRILMASI MEXANİZMİ VƏ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Biznes mühiti, eləcə də bütövlükdə iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək məqsədilə dövlət uyğun iqtisadi siyasət həyata keçirməlidir. Bu iqtisadi siyasət fiskal, elmi-texniki, investisiya, qiymət, ammortizasiya, kredit-pul kimi tədbirləri özündə əks etdirməlidir. İnvestisiya mühitinin formalaşmasında ölkədə qüvvədə olan qanunvericilik bazasının yaxşılaşdırılması xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Tədqiqatın məqsədi investisiya mühiti və biznes mühitini yaxşılaşdırılmasının ən əlverişli yollarını ortaya qoymaqdır. Son dövrlərdə müvafiq sahə üzrə reallaşdırılan tədbirlər öz müsbət təsirlərini göstərmişdir. Ölkə ərazisində əlverişli biznes, həmçinin investisiya mühitinin formalaşdırılması üçün əsaslı təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, biznes, investisiya, inkişaf, qanunvericilik

Rauf Mərdan Rzayev

FORMING MECHANISM OF FAVORABLE ENVIRONMENT FOR INVESTMENT AND BUSINESS AND DEVELOPMENT DIRECTIONS IN AZERBAIJAN

Abstract

In order to develop the business environment, as well as the economy as a whole, the state must implement appropriate economic policies. This economic policy should include measures such as fiscal, scientific and technical, investment, price, depreciation, credit and money. Improving the country's legal framework is of particular importance in shaping the investment climate. The main purpose of the research is to find the best ways to improve investment climate and business environment. Recent measures in this area have had a positive impact. Substantial proposals were made to create a favorable business environment in the country, as well as an investment climate.

Key words: Azerbaijan, business, investment, development, legislation

Giriş. Respublikamızda həyata keçirilən investisiya siyasəti iqtisadiyyatın əsaslı şəkildə inkişafına, onun strukturunun daha da yaxşılaşdırılmasına imkan yaradır. Müəssisənin əsas vəsaitlərinə qoyulmuş investisiyaların istiqamətlərinə baxdıqda müəyyən etmək olur ki, vəsaitlər başlıca olaraq tikinti sektoruna yatırılır. Xüsusilə infrastruktur proyektlərinin reallaşdırılmasından ibarət olan tikinti və yenidənqurma kifayət dərəcədə geniş vüsət alması dövrümüzdə əsas istehsal amillərindən hesab olunan infrastrukturun yaxşılaşdırılmasına istiqamətlənmiş dövlət siyasətinin nəticəsidir.

Ölkəmizdə həyata keçirilən investisiya qoyuluşları üzrə fəaliyyətlərin ümumilikdə hüquqi aspektləri, iqtisadi və sosial şərtləri, həmçinin xarici investorların ölkə ərazisində fəaliyyətləri üzrə investisiya yatırımlarının hüquqi-iqtisadi prinsipləri uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il tarixli “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” eyni zamanda 1992-ci il tarixli “Xarici investisiyanın qorunması haqqında” Qanunları ilə tənzimlənmişdir.

Maliyyə mənbələrinin təhlili prosesi investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması baxımından olduqca vacibdir. İnvestisiyanın tərkibini və əsas strukturunu nəzərə almaqla investisiya mənbələrini iki yerə ayırmaq olar:

1. Xarici investisiya mənbələri
2. Daxili investisiya mənbələri

13.01.1995-ci il tarixli, 952 nömrəli “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununa əsasən investisiyanın müəyyənləşdirilməsində əsas daxili mənbələr aşağıdakılar ola bilər:

1. İnvestorların özlərinə məxsus olan həm maddi, həm də intellektual mülkləri, onların vəsaitləri və təsərrüfat daxili ehtiyatları. Təsərrüfat daxili ehtiyatlara isə mənfəət, amortizasiya fondu üzrə vəsaitləri, hüquqi şəxs və fiziki şəxslərə məxsus pul vəsaitləri, bank da olan depozitləri, təbii fəlakətlər və baş vermiş qəzalar ilə bağlı müəyyənləşdirilmiş ziyan üzrə ödəniş üçün nəzərdə tutulan sığorta ödəmələri və s. daxil edilir.

2. Sərmayədarların borcu hesab olunan müxtəlif vəsaitlər, yəni bankdan, həmçinin də dövlət büdcəsindən əldə edilmiş kreditlər, eyni zamanda istiqrazlar və s. maliyyə vəsaitləri;

3. Sərmayədarların müxtəlif istiqamətlər üzrə cəlb edilmiş vəsaitləri. Bu maliyyə vəsaitlərinə əsas etibarilə əməkdaşların (əmək kollektivi üzrə), həmçinin ölkə vətəndaşlarının, müxtəlif müəssisələrin (hüquqi şəxs üzrə) payları, eləcə də sair haqları və səhm reallaşdırılması ilə əlaqədar vəsaitlər daxildir;

4. Dövlət büdcəsi üzrə və müxtəlif büdcədən kənar fondlar üzrə investisiya təyinatlı vəsaitlər, və eyni zamanda xüsusi prezident fondu və digər fondlar daxildir;

5. Müxtəlif müəssisələrdən, təşkilatlardan, həmçinin vətəndaşlardan daxil olmuş əvəzsiz maliyyə vəsaitləri, eyni zamanda ianələr və digər vəsaitlər.

Respublikanın Statistika Komitəsinə məxsus Statistik məlumat bazasında əks olunan informasiyalar vasitəsilə 2000-2020-ci illər ərzində ölkə iqtisadiyyatına yönəldilən daxili investisiyaların həcmnin dəyişməsinə təhlil etmək mümkündür.

Cədvəl 1: İqtisadiyyata yönəldilən daxili investisiyalar

	2000	2005	2010	2015	2020
Daxili investisiyalar					
Mln. Manat	149.3	460.3	2104.9	7499.2	9058.5
Mln. Dollar	169.0	514.4	2225.3	9343.6	8828.1

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, <https://www.stat.gov.az/source/finance/>

Ölkə iqtisadiyyatına yönəldilən daxili investisiyaların 1995-2015-ci illər intervalında həcmnin dəyişməsinə özündə əks etdirən Cədvəl 1-ə əsasən 2000-ci ildə ölkə iqtisadiyyatına daxili investisiya qoyuluşu 149.3 milyon manat olmuş və bu ilə nəzərən 2005-ci ildə 3.083 dəfə, 2010-cu ildə 14.098 dəfə, 2015-ci ildə 50.229 dəfə, 2020-ci ildə isə 60.673 dəfə artmışdır.

Xarici mənbələr üzrə əsas investisiya mənbələri:

1. xarici dövlətlərin büdcə vəsaitləri;
2. hüquqi şəxslərə (xarici), eləcə də fiziki şəxslərə (xarici) məxsus maliyyə vəsaitləri;
3. beynəlxalq təşkilatların maliyyə vəsaitləri;
4. kreditlər (dövlətlərarası), həmçinin qrantlar, müxtəlif yardımlar;
5. sərmayədarın beynəlxalq təşkilatlardan əldə etdiyi vəsaitlər, eyni zamanda əldə olunmuş qrant və kreditlər.

Respublikanın Statistika Komitəsinə məxsus Statistik məlumat bazasında əks olunan informasiyalar vasitəsilə 2000-2020-ci illər ərzində ölkə iqtisadiyyatına yönəldilən xarici investisiyaların həcmnin dəyişməsinə təhlil etmək mümkündür.

Cədvəl 2: İqtisadiyyata yönəldilən xarici investisiyalar

	2000	2005	2010	2015	2020
Xarici investisiyalar					
Mln. Manat	331.4	829.5	4628.5	6619.7	10998.9
Mln. Dollar	375.1	927.0	4893.2	8247.8	10719.1

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, <https://www.stat.gov.az/source/finance/>

Ölkə iqtisadiyyatına yönəldilən xarici investisiyaların 2000-2020-ci illər intervalında həcmnin dəyişməsinə özündə əks etdirən Cədvəl 2-yə əsasən qeyd olunan illər ərzində investisiya məbləğlərində artım tendensiyası mövcud olmuşdur. Belə ki, 2000-ci ildə ölkə iqtisadiyyatına xarici investisiya qoyuluşu 331.4 milyon manat olmuş və bu ilə nəzərən 2005-ci ildə 2.503 dəfə, 2010-cu ildə 13.967 dəfə, 2015-ci ildə 19.974 dəfə, 2020-ci ildə isə 33.189 dəfə artmışdır.

Xarici investisiyalardan səmərəli istifadə etməyin digər bir yolu maliyyə vəsaitlərinin şərti olaraq əks sahələrdə yerləşdirilməsidir. Belə ki, vəsaitin elə sahələrə yatırılması lazımdır ki, bu sahələrdən gələcəkdə hər hansı birində baş verəcək zəifləmə digər sahədə yüksəlişlə nəticələnə bilsin. Məsələn üçün meşə və mebel sənayeləri arasında investisiyaların bölgüsü elə həyata keçirilir ki, adı çəkilən sahələrdən birində tənəzzül olduğu halda, digərinin inkişaf etməsi nəticə etibarilə sərmayədarın gəlir əldə etməsi mümkün olur [Bayramov A. 2011, s.180]. Xarici mənbələr üzrə sərmayənin ölkə iqtisadiyyatına cəlb edilməsi prosesinin daha da sürətləndirilməsi səviyyəyə bir sıra vəsait mənbələri baxımından fərqli qiymətlər olsa belə, qeyd etmək lazımdır ki, ümumiləşdirilməsi mümkün olan vəziyyətlər də mövcuddur. Respublikanın Ümumi Daxili Məhsulunda investisiya qoyuluşları üzrə maliyyə vəsaitlərinin xüsusi çəkisi, ölkənin iqtisadi baxımından inkişafını səciyyələndirən əsas maillərdən biri hesab edilməkdədir.

Müasir praktika onu göstərir ki, Ümumi Daxili Məhsulda investisiya qoyuluşları üzrə maliyyə vəsaitlərinin xüsusi çəkisi otuz və ya otuz beş faiz olduqda iqtisadi artım üçün şəraitin yaranır. Azərbaycan Respublikasının “investisiya fəaliyyəti haqqında” qanununda qeyd edilmişdir ki, müvafiq sahə üzrə mövcud hüquqi bazanın daha da yaxşılaşdırılmasında başlıca hədəf milli iqtisadiyyata sərmayə qoyuluşunu sürətləndirmək, beynəlxalq səviyyədə müxtəlif ölkələrlə iqtisadi sahədə əlaqələr, eyni zamanda inteqrasiya prosesinin sürətlənməsi, mülkiyyət formasına fərq qoymadan hər bir investorun hüquq bərabərliyinin ədalətli şəkildə təmin edilməsidir [Əhmədov A.M., Hüseynov C.A 2011, s.120].

Dövlət öz istehsalçıların hüquqlarını müdafiəsi ilə bərabər, xarici sərmayədarların da ölkəyə vəsait qoyması və fəaliyyəti üçün əlverişli investisiya mühiti yaratmalıdır. Sözsüz ki, bu zaman xarici kapital marağı və milli iqtisadi mənafehi uyğunlaşdırmaq lazımdır. Bir çox vəziyyətlərdə ölkə iqtisadiyyatında olan real vəziyyəti təhlil etmək və iqtisadi şəraitə təsirləri müəyyənləşdirmək vacib olsa da, başlıca olan ölkədə milli iqtisadi mənafeyə üstünlük verməkdir.

İnvestisiya mühitinin formalaşmasında ölkədə qüvvədə olan qanunvericilik bazasının yaxşılaşdırılması xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Son dövrlərdə müvafiq sahə üzrə reallaşdırılan tədbirlər öz müsbət təsirlərini göstərmişdir. Müvafiq sahə üzrə hüquqi bazanın formalaşmasında Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il tarixli “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” eyni zamanda 1992-ci il tarixli “Xarici investisiyanın qorunması haqqında” Qanunlarının xüsusi rolunu qeyd etmək vacibdir [Əliyev F.B. 2003, s.89].

İnvestisiya mühitinin inkişaf etməsi uzunmüddətli vəsait qoyuluşundan, rəqabət mühitinin inkişaf etdirilməsindən, antiinhisar tədbirlərinin reallaşdırılmasından istehsal üçün mənfəət gətirmə ehtimalı yüksək olan yatırımların təminindən, onun region və sahələr üzrə sərbəst axınından və digər faktorların təsiri ilə bağlıdır. Qeyd edilməsi vacibdir ki, ölkədə əlverişli investisiya mühiti dövlət tərəfindən həyata keçirilən məqsədli tədbirlərin iqtisadi mühitə təsiri ilə formalaşır.

İnvestisiya mühitinin mahiyyətini, həmçinin ölkə iqtisadiyyatında xüsusi təsirə malik olan sosial və iqtisadi, eləcə də müxtəlif siyasi faktorların məcmusu kimi də izah etmək mümkündür. Ölkə iqtisadiyyatı üçün vacib olan amil istehsalın artımının təmin edilməsi üzrə əlverişli investisiya mühitinin formalaşdırılmasıdır. Təbii ki, bütün bu proseslər də qarışıq və idarəolunmaz formada reallaşmır. Qeyd etmək vacibdir ki, iqtisadi proseslər sübut edir ki, bazar mexanizmi bu qəbildən olan çatışmazlıq və çətinlikləri həll etmək imkanına malik deyil və dövlətin xüsusi tənzimləməsi ilə həyata keçirilən siyasət investisiya prosesinin məqsədyönlü şəkildə sürətləndirilməsində zəruri və həlledici rola malikdir. Başqa bir vacib faktor maliyyə sabitliyi faktorudur. Belə sabitliyin əldə edilməsi xüsusilə investisiya qoyuluşunun həyata keçirilməsi baxımından lazımi maliyyə resurslarının əldə olunması, həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan investisiya projelərinin rentabelliyyətinin təmin olunmasının və ümumilikdə əlverişli investisiya mühitinin şərtləridir. Ölkədə investisiya mühitinin inkişafı yüksək dərəcədə özəl sektorun inkişafından, onun xüsusi çəkisindən və eyni zamanda kiçik, orta sahibkarlığın tərəqqisindən asılı olur [Əzizova G.A. 2012, s.212].

İnvestisiya mühitinin əsas xüsusiyyətlərindən irəli gələn mənfəət cəhətləri də yox deyildir. Əsasən qiymətli kağızlar bazarının hələ də təşəkkül tapmadığı ölkədə portfel investisiyalarının iqtisadiyyata cəlb edilməsi ciddi çətinliklərlə üzləşir. Xarici investisiyalardan istifadə edilməsinin əsas perspektivli istiqamətlərindən biri də onun ixrac yönümlü sektorlara- yeni texnologiyalara, informasiya iqtisadiyyatına yönəldilməsidir. Həmçinin mülkiyyət hüququnun müdafiəsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər də investisiya mühitinə təsir etməkdədir. Əsas məsələ ondadır ki, xarici sahibkarların hüquqlarının pozulması ölkənin imicinə zərbə vurur, həmçinin hər hansı ciddi layihələrin maliyyələşdirilmə mənbələrinin tapılmasını daha da çətinləşdirir. Belə ki, ölkə qanunvericiliyində xarici investorların mənfəətinə zərbə vura biləcək müxtəlif səviyyəli cinayət tərkibli müdaxilələr üçün müəyyən edilmiş qaydalar daha da sərtləşdirilməlidir.

Ölkədə investisiya mühiti mövcud qanunvericilik bazasından daha çox asılı olur. Xüsusilə istehsalçıların təşkilatlanmasının çoxsaylı formalarının inkişafını dəstəkləyəcək, eyni zamanda korporativ davranışın əsas qaydalarını, normal, eyni zamanda işgüzar investisiya mühitini (məsələn: müəssisələrin, korporativ idarə edilməsi təcrübəsini nəzərə ala bilən, həmçinin hesablaşmalar üzrə müəyyən edilən reytinglərin dərci) formalaşdıracaq qanunvericilik bazasının işlənilib hazırlanması tələb olunur.

Nəticə. Müasir şəraitdə bazar münasibətlərinin formalaşması və ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafının təmini müstəqil Azərbaycan Respublikasında dövlət quruculuğu prosesinin mühüm tərkib hissəsidir. Bazar iqtisadi münasibətlərinin formalaşması və dinamik inkişafında, daxili bazarın yerli xammala əsaslanan məhsullarla təmin edilməsində, ölkə əhalisinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasında, yeni iş yerlərinin açılmasında və məşğulluğun səviyyəsinin artırılmasında, azad rəqabət mühitinin formalaşdırılmasında və digər sosial-iqtisadi problemlərin həll edilməsində biznesin və onun mühüm istiqamətlərindən biri olan sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı müstəsna rol oynayır. Son illərdə ölkəmizdə də sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində bir sıra böyük miqyaslı və strateji əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilməkdədir.

Azərbaycanda dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinin həyata keçirilməsi, aqrar islahatların və institusional struktur dəyişikliklərinin reallaşdırılması sahibkarlıq fəaliyyətinin, həmçinin bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının formalaşması və inkişafına təkan vermişdir. Belə ki, 1996-2003-cü illərdə ümumi daxili məhsul 1,9 dəfə, o cümlədən 2003 cü ildə 11,2 faiz artmışdır. Ümumi daxili məhsul istehsalında qeyri-dövlət sektorunun xüsusi çəkisi yüksələn xətt üzrə artaraq 2003- cü ildə 74 faizə çatmışdır. Sənaye məhsulunun ümumi həcmində özəl bölmənin payı 54 faiz təşkil edir (lakin qazanılmış müvəffəqiyyətlərə baxmayaraq sahibkarlığın inkişafının mövcud vəziyyəti qənaətbəxş deyil. Sahibkarlığın inkişafında süni maneələr, bürokratik əngəllər hələ qalmaqdadır. Sahibkarlıq sahəsində əldə edilən təcrübə iqtisadiyyatda keyfiyyətli məhsul bolluğunun yaradılmasında, rəqabətə davamlı sahələrin inkişaf etdirilməsində və əhalinin məşğulluq səviyyəsinin artırılmasında həlledici amilə çevrilməlidir. Xüsusilə özəl sektorda strateji cəhətdən vacib və struktur formalaşdırıcı imkanlara malik olan sahibkarlıq subyektləri zəif inkişaf etmişdir. Regionlar üzrə biznes fəaliyyətinin mövcud inkişaf səviyyəsi ölkənin malik olduğu böyük potensiala uyğun gəlmir. Kiçik və orta sahibkarlıq üzrə firmaların böyük əksəriyyətinin (70%) paytaxtda və ona yaxın bölgələrdə cəmləşmişdir. Sahibkarlar arasında qarşılıqlı iqtisadi əlaqələr lazımi səviyyədə qurulmayıb. Sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq üzrə firmaların ölkədə bazar münasibətlərinin inkişafında, milli iqtisadiyyatın dünya iqtisadiyyatına sürətli inteqrasiyasında, ölkədə mövcud olan sosial və iqtisadi əsaslı çətinliklərin həll edilməsində rolunun daha da gücləndirilməsi Azərbaycanın həyata keçirdiyi iqtisadi siyasətin əsas hədəflərindən hesab edilir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin 2002-ci ilin aprel ayının 25-də yerli sahibkarlarla və mayın 14-də xarici iş adamları ilə keçirdiyi görüşləri buna bariz sübutdur. Həmin görüşlərin nəticəsi olaraq ölkə prezidenti Heydər Əliyev milli iqtisadiyyatın inkişafında həlledici rolə malik olan kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin inkişafına yönəldilmiş bir sıra mühüm fərmanlar və sərəncamlar imzalamışdır. Onların sırasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 17.08.2002-ci il tarixli 2002-2005-ci illəri əhatə edən Dövlət proqramı Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Bu Proqram ölkəmizdə sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə tənzimlənmə sisteminin daha da təkmilləşdirilməsi, KOS-un insan resurslarının inkişafının daha da sürətləndirilməsi, müəssisələrə dövlət tərəfindən maliyyə yardımlarının artırılması, qanunvericilik bazasının yaxşılaşdırılması və ölkənin müxtəlif bölgələrində fəaliyyət göstərən sahibkarlara dəstəyin artırılması və onların inkişafının təmin edilməsi üzrə müxtəlif və çoxşaxəli tədbirləri özündə əks etdirir.

Proqramın maliyyələşdirilməsi mənbələri kimi dövlət büdcəsindən maliyyələşmələr, bələdiyyələrə məxsus maliyyə vəsaitləri, ölkə əhalisinin məşğulluğunun artırılmasına yönləndirilmiş məqsədli dövlət vəsaitləri, xarici təşkilatlara və bir sıra beynəlxalq qurumlara məxsus olan dotasiya və qrantlar, milli iqtisadiyyata qoyulan xarici mənbəli investisiyalar göstərilir. Sahibkarlığa dövlət qayğısının gücləndirilməsi ilə əlaqədar iqtisadiyyatda inhisarçılığın məhdudlaşdırılmasına və sağlam rəqabətin inkişafına nail olmaq üçün əmtəə bazarında inhisarçı mövqe tutan təsərrüfat subyektlərinə qarşı qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş bütün vasitələrdən istifadə ediləcəyi xüsusi vurğulanır.

Bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar aparılan geniş miqyaslı iqtisadi islahatlar; dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi, torpaq islahatı və idarəetmədə mütərəqqi struktur dəyişiklikləri nəticəsində ölkədə makroiqtisadi sabitlik bərqərar olmuş, regionlarda sahibkarlığın inkişafına təkan verilmişdir. Ölkənin müxtəlif regionlarının iqtisadiyyatında kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin rolu getdikcə daha da artmağa başlamışdır. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin ümumi sayında kiçik müəssisələrin xüsusi çəkisi kifayət qədər üstünlük təşkil edir. Ölkə üzrə 47951 kiçik müəssisənin 1,5 faizi Naxçıvan, 5 faizi Abşeron, 6,3 faizi Gəncə-Qazax, 2,2 faizi Şəki-Zaqatala, 4,2 faizi Lənkəran, 1,9 faizi Quba-Xaçmaz, 10 faizi Aran iqtisadi rayonunda fəaliyyət göstərir. Ölkəmizin regionlarında istehsal yönümlü təsərrüfat subyektlərinin 40,3 faizi ticarətin, 16,3 faizi kənd təsərrüfatı, 13,3 faizi sənaye, 11,1 faizi tikinti, qalan 19 faizi isə daşınmaz əmlak, kommertiya fəaliyyəti və digər xidmət sahələrinin payına düşür. Sənayenin müxtəlif sektorlarında fəaliyyət göstərən kiçik təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi rayonlar üzrə yerləşməsi isə: Naxçıvan Muxtar Respublikasında 8,6 faiz, Abşeronda 8 faiz, Gəncə Qazaxda 8,9 faiz, ŞəkiZaqatalada 12,5 faiz, Lənkəranda 5,5 faiz, Quba-Xaçmazda 13,4 faiz, Aranda isə 6,5 faiz yerləşir. Regionlarımızın mövcud potensialının reallaşdırılması ilə sahibkarlığın inkişaf sürətinin artırılması üzrə aşağıdakı tədbirlərin reallaşdırılması olduqca zəruridir:

1. sahibkarlıq sahələrinin kreditlə təminatının genişləndirilməsi və əlverişli investisiya mühitinin formalaşdırılmasında bankların və kredit təşkilatlarının rolu artırılmalıdır;
2. istehsal sahibkarlığının inkişafını stimullaşdırmaq üçün dövlət tərəfindən qayğı və himayədarlıq gücləndirilməlidir;
3. kəndli-fermer təsərrüfatlarının fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyini yüksəltmək üçün aqroservis xidməti yaxşılaşdırılmalı, kənd təsərrüfatı məhsullarının tədarük sistemi yaradılmalıdır;
4. regionlarda yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının emal sənayesi müəssisələri yaradılmalı və müasir marketing xidməti formalaşdırılmalıdır;
5. bazar infrastrukturunu yaradılmalı və sahibkarlığın inkişafında onların rolu artırılmalıdır;
6. kiçik biznes üzrə perspektiv formalar hesab edilən texnoloji parkları formalaşdırılmalı və biznes inqibatorların yaradılmalı, sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi mənbələri üzrə vençur kapitalından istifadəyə xüsusi diqqət ayrılmalıdır.

Rəqabət sferasının formalaşdırılması və onun müdafiə edilməsi problemi Respublikamız üçün son dərəcə vacibdir. Bu baxımdan da iqtisadiyyatın inhisarsızlaşdırılması, rəqabət mühitinin yaradılması və rəqabət müdafiəsi vacib məsələdir. Təcrübə göstərir ki, dövlətlər yalnız müəyyən şərait və zəmin olduğu halda sahibkarlıq fəaliyyətinə, bütövlükdə iqtisadiyyata müdaxilə etməlidir. İqtisadiyyatın tənzimlənməsi üçün dövlət tərəfindən istifadə edilən iqtisadi yollar həddindən artıq çoxdur, amma onlardan daha əsas olanları vergi, gəlirin və resursların yenidən bölgüsü, dövlətin sahibkarlıq fəaliyyəti, qiymətqoyma, kreditmaliyyə mexanizmləri və sair hesab edilir. Biznes mühiti, eləcə də bütövlükdə iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək məqsədilə dövlət uyğun iqtisadi siyasət həyata keçirməlidir. Bu iqtisadi siyasət fiskal, elmi-texniki, investisiya, qiymət, ammortizasiya, kredit-pul kimi tədbirləri özündə əks etdirməlidir.

Dövlətin iqtisadiyyata müdaxilə etməsi üçün şərtlər aşağıdakılar ola bilər:

1. milli təhlükəsizlik tələbi,
2. cəmiyyətdə sosial gərginlik,

3. iqtisadiyyatda neqativ təzahürlər (istehsalın tənəzzülü, inflyasiya, yüksək səviyyədə işsizlik, struktur uyğunsuzluğu, büdcə kəsiri, məhsulun keyfiyyətinin aşağı olması, investisiya çatışmazlığı və s.)

4. ətraf mühitin korlanması.

Əlverişli biznes mühitinin, eyni zamanda investisiya mühitinin formalaşdırılması üçün dövlətin iqtisadiyyata birbaşa müdaxiləsi əvəzinə özəl sektorlar arasında rəqabəti müdafiə edən ümumi bir siyasət aparması doğru istiqamətdə yerinə yetirilmiş gərəkli addımdır.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi bazar münasibətlərinin tələbləri ilə ahəngdarlıq təşkil etməlidir və bu istiqamətdə formalaşan sivil rəqabət amillərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Belə yanaşma, dünya təcrübəsində olduğu kimi, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə inkişaf edən Azərbaycan Respublikasının da qarşısına ciddi tələblər qoyur. Belə tələblər baxımından istehlakçıların seçimləri və onların hüquqlarının qorunması xüsusi zərurətdən çıxış edir. Ölkədə istehlakçıların hüquqlarının müdafiə edilməsi ilə əlaqədar müvafiq qanunvericilik sənədləri qəbul edilsə də, iqtisadi tərəqqinin miqyaslarının genişlənməsi, dünya iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərə bilən qlobal proseslər bu sahənin qanunvericilik və hüquqi bazasının inkişaf etdirilməsini zəruriləşdirir. Məhsul növlərinin sertifikatlaşdırılması və standartlaşdırma qaydalarının daha da təkmilləşdirilməsi, məhsulun keyfiyyətinə nəzarət qaydaları və prosedurlarının müəyyənləşdirilməsi xüsusilə üstünlük verilməsi vacib amillərdən hesab edilməkdədir.

Xarici investisiyaların düzgün yönləndirilməsi ölkə iqtisadiyyatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İnfrastruktura - yollara, nəqliyyat şəbəkələrinə, kommunal xidmətlərin paylaşdırılması sistemlərinə, su avadanlıqlarına, telekommunikasiya sistemlərinə, sosial aktivlik və xidmətlərə, o cümlədən, gömrük şəbəkələrinə investisiya qoyuluşu yerli və xarici yatırımcılara yerli və qlobal ticarətdən hər cəhətdən faydalanma imkanı yaradır. Buna uyğun olaraq eyni zamanda, insan kapitalına- ixtisaslı kadrların hazırlanmasına, təhsilin, peşə ilə uyğun olan təlimlərin təşkil edilməsinə və eyni zamanda əməyin mühafizəsinə investisiya qoyuluşu ölkəni qlobal cəhətdən daha rəqabətqabiliyyətli edir və göstərir.

İnvestisiya axınlarını cəlb etmək arzusunda olan ölkələr investisiyaların dəstəklənməsi fəaliyyəti ilə məşğul olmalıdır. İnvestisiyaların dəstəklənməsinə müvafiq siyasətin tətbiqi, ölkədə imicin inkişafının təmin etdirilməsi, yatırımların toplanması və yatırımcılara xidmətlərin göstərilməsi daxildir.

Ölkə ərazisində əlverişli biznes, həmçinin investisiya mühitinin formalaşdırılması üçün əsas təkliflər aşağıdakılardır:

1. Dövlətin sahibkarlığa dəstək və onu stimullaşdırılması üzrə siyasətinin stabil olması;
2. Güzəştli vergi rejiminin yaradılması;
3. Etibarlı və operativ bank sisteminin formalaşdırılması;
4. İnformasiya texnologiyaları və infrastruktur vasitələri ilə təminatlılığın yüksək səviyyəyə çatdırılması;
5. Süni müdaxilələrin aradan qaldırılması, firma şəbəkəsinin inkişafı;
6. İntellektual mülkiyyətin davamlı və möhkəm müdafiə sisteminin olması.

Ədəbiyyat

1. Xarici investisiyaların qorunması haqqında (1992)Azərbaycan Respublikasının Qanunu Bakı.
2. İnvestisiya fəaliyyəti haqqında (1995)Azərbaycan Respublikasının Qanunu Bakı
3. Müəssisələr haqqında (1999) Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı
4. Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında” (1992) Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı
5. Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi. Bakı
6. Bayramov, A. (2011) Biznes və Menecmentin əsasları. Bakı
7. Əhmədov, A. M. Hüseynov, C. A (2011) “İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsasları, Bakı
8. Əliyev, F. B. (2003) “İnvestisiya layihələrinin təhlili və dəyərləndirilməsi
9. Əzizova, G. A. (2012)“Dövlətin investisiya-innovasiya siyasəti”.Bakı.
10. Məmmədov, İ. N. (2012) “Qeyri-neft sektorunun inkişaf istiqamətləri” Bakı.

Rəyçi: m.ü.e.d. Ömər Faruq

Göndərib: 04.03.2022

Qəbul edilib: 20. 04.22